

Prof. Paweł Bromski

Szanowni Państwo! Koledzy!

Zgodnie z obietnicą, iż ciąg dalszy nastąpi, dzisiaj przedstawię Państwu kolejną porcję informacji. Tym razem będzie to kilka zdań o myśleniu politycznym dwóch autorów, którzy oparli swoje przemyślenia o na dwóch przeciwstawnych koncepcjach człowieka.

Pierwszym z nich (a zarazem kolejnym, po Machiavellim, filozofem, który odrzucił klasyczne myślenie o polityce) jest **Thomas Hobbes /1566-1679/**.

Hobbes wprost zakwestionował klasyczne wyobrażenie człowieka jako „zoon politikon” (zwierzę polityczne) twierdząc, że gdyby rzeczywiście natura ludzka była w takim stopniu prospołeczna, jak chcieliby tego myśliciele starożytni, to ludzie nie tworzyliby elit oraz nie kierowaliby się zaszczytami lub interesami dobierając sobie towarzystwo, gdyż kochaliby tak samo wszystkich pozostałych ludzi.

W swojej krytyce społeczeństwa Hobbs posunął się jeszcze dalej. Stwierdził, że człowiek z natury jest egoistą i bardziej skłonny jest do czynienia zła niż dobra. Ten **pesymizm antropologiczny** skłonił go do opisania hipotetycznego stanu ludzkiej natury, uprzedniego w stosunku do zorganizowanego społeczeństwa jako permanentnego stanu wojny wszystkich ze wszystkimi.

Ludźmi, według Hobbsa, kierują: żądza sławy, rywalizacja i nieufność. Gdy więc społeczność nie miałaby nad sobą silnej władzy, która skutecznie mogłaby egzekwować poszanowanie ludzkiego życia i cudzej własności, to życie w tej społeczności stałoby się koszmarem. „W takim stanie nie ma miejsca na pracowitość, albowiem niepewny jest owoc pracy (...). A co najgorsze, jest bezustanny strach i niebezpieczeństwo gwałtownej śmierci. I życie człowieka jest samotne, biedne, bez słońca, zwierzęce i krótkie” („Lewiatan” – Hobbs, tłum. Cz Znamierowski, Warszawa 1954, s.110). W tej sytuacji, hipotetyczny stan natury człowieka, w którym ludzie są absolutnie równi i wolni, jest niewiele wart, gdyż w stanie tym życie ludzkie jest nieustannie zagrożone.

Dominującym uczuciem ludzkim w stanie natury był strach przed utratą życia i własności. Strach ten wyzwolił intelektualną potrzebę ludzi do sformułowania tzw.

„umowy społecznej”, w której wszyscy zobowiązują się do rezygnacji z części wolności na rzecz zwiększenia osobistego bezpieczeństwa i jakości życia.

Skutkiem umowy społecznej było pojawienie się prawa i moralności. Ponieważ w naturze ludzkiej leży skłonność do omijania prawa i nieprzestrzegania zasad moralnych to, aby umowa społeczna była skuteczna, konieczne stało się ustanowienie kar za jej nieprzestrzeganie oraz, w konsekwencji, powołanie kogoś, kto te kary powinien wymierzać, czyli **suwerena**.

Suweren, to według Hobbsa, ktoś, na kogo przeniesione zostałyby indywidualne prawa do całkowitej wolności pozostałych ludzi. Jest to osoba (lub wiele osób), która otrzymałaby przywilej głoszenia i egzekwowania prawa w celu zapewnienia społecznego pokoju.

Hobbes strukturę państwa pojmował mechanistycznie i naturalistycznie. To znaczy, że państwo, według niego, to dobrze nakręcony mechanizm złożony z wielu różnych, zespolonych ze sobą elementów a powiązanie tych elementów i ich właściwe funkcjonowanie wymaga silnej władzy suwerena. Jego władza powinna być absolutna, gdyż człowiek, chociaż dobrowolnie porzucił stan natury, to jego prawdziwa egoistyczna natura nie uległa zmianie.

Jak więc widzimy, Hobbes dobro jednostki upatrywał w silnej władzy i instrumentalnym państwie, które są gwarantami jej bezpieczeństwa. Czynił jednak przy tym poważne zastrzeżenie twierdząc, że absolutna władza suwerena musi mieć swoje ograniczenia zawarte w umowie społecznej a jej działanie może obejmować tylko te dziedziny działalności państwa, które są uregulowane literą prawa.

Kolejny autor, **John Locke /1632-1704/**, ujmował problematykę człowieka zupełnie inaczej niż Hobbes. Twierdził, że każdy człowiek ma wrodzone, naturalne prawo do wolności i do owoców swojej pracy oraz że jest to prawo niezbywalne, gdyż inaczej zaprzeczyłby swojemu człowieczeństwu. Według jego **optymistycznej wizji antropologicznej**, człowiek w stanie natury nie prowadził nieustannej wojny, lecz był z natury skłonny do społecznego współdziałania i do zawarcia umowy społecznej, w wyniku której swobodnie mógł poddać się władzy, powstałej przy jego dobrowolnym współdziałaniu.

Według Locke'a żadna władza nie pochodzi od Boga, a więc jako ustanowiona przez współobywateli, powinna być ograniczona oraz powinna realizować prawo wolnych i równych jednostek do życia we wspólnocie respektującej ich prawa. Locke w centrum swoich rozważań o państwie postawił zagadnienie wolności jednostki. Pisał o dwóch rodzajach wolności: o wolności człowieka w hipotetycznym stanie natury oraz o wolności człowieka w ramach społeczności, w której żyje. W obu wypadkach wolność ta podlegała ograniczeniom. W pierwszym ograniczały ją prawa natury a w drugim podlegała, powołanej dobrowolnie przez wspólnotę, władzy ustawodawczej. A więc

ostatecznie, wolność, według Locke'a, to życie dobrowolnie zrzeszonych we wspólnocie wolnych i równych sobie ludzi, pod rządami stałych praw ustanawianych przez wybranego w ramach tej wspólnoty, ustawodawcę.

Taką wspólnotę Locke nazwał **społeczeństwem obywatelskim lub społeczeństwem politycznym**. Taka forma ustrojowa byłaby, według niego, najlepsza dla osiągnięcia najważniejszych celów społecznych, czyli **dla zagwarantowania we wspólnocie możliwości realizowania indywidualnych pragnień i interesów poszczególnych jednostek, bez naruszania praw i wolności innych ludzi**. Ukazując konieczność podporządkowania praw jednostki prawom wspólnoty, Locke stał się prekursorem współczesnej demokracji a zalecając konieczność przestrzegania trójpodziału władzy (na: ustawodawczą, wykonawczą i sędziowską) oraz oddzielenie Kościoła od państwa, rozpoczął (trwający do dzisiaj) dyskurs na temat tolerancji.

Warto jednak wspomnieć, że Locke, formułując zasady tolerancji (państwo nie może ingerować w sprawy religii a żadna religia nie może stać się religią państwową) wykluczył z nich ateistów, gdyż byli oni według niego niewiarygodni nie mogąc przysięgać ani na Biblię ani na inne wartości religijne.

CDN.